

אמנת איקומוס אוסטרליה עבור מקומות בעלי משמעות וחשיבות תרבותית

מבוא

תוך התייחסות לאמנה הבינלאומית לשימור ושיקום מונמנטים ואתרים (ונציה, 1964) והחלטות האסיפה הכללית החמישית של המועצה הבינלאומית למונומנטים ואתרים (1978 מוסקה ICOMOS) אמנת בורה אומצה על ידי הוועדה הלאומית של ICOMOS אוסטרליה ביום 19 באוגוסט 1979 בבורה, דרום אוסטרליה. (השינויים אומצו ב- 23 בפברואר, 1981 ב- 23 באפריל 1988 וב- 26 בנובמבר 1999)

אמנת בורה מספקת הנחיה לשימור וניהול מקומות בעלי משמעות וחשיבות תרבותית (אתרי מורשת תרבות), והיא מבוססת על הידע והניסיון של חברי ICOMOS אוסטרליה.

שימור הוא חלק בלתי ניפרד מניהול מקומות בעלי משמעות וחשיבות תרבותית, והוא מהווה אחריות מתמדת.

עבור מי נועדה האמנה?

האמנה קובעת נורמה מעשית עבור מי שמספק ייעוץ, מקבל החלטות או מבצע עבודות במקומות בעלי משמעות וחשיבות תרבותית, כולל בעלים, מנהלים ונאמנים.

שימוש באמנה

יש לקרוא את האמנה כיחידה אחת. הרבה סעיפים תלויים זה בזה. סעיפים בחלק העוסק בעקרונות השימור מפותחים לעתים קרובות עוד יותר בחלקים העוסקים בתהליכי השימור ושיטות השימור.

הכותרות נועדו להקל על הקריאה, אולם הן אינן מהוות חלק מהאמנה.

האמנה עומדת בפני עצמה, אולם היבטים של השימוש בו ויישומים שלו מוסברים בהרחבה במסמכים הבאים של ICOMOS אוסטרליה:

- הנחיות למשמעות תרבותית.
- הנחיות למדיניות שימור.
- הנחיות להליכים לביצוע מחקרים ודוחות.
- קוד אתי לדו קיום בשימור מקומות בעלי חשיבות.

על איזה מקומות חלה האמנה?

ניתן ליישם את האמנה בכל סוגי המקומות בעלי חשיבות ומשמעות תרבותית, כולל מקומות טבעיים, מקומיים (indigenous) היסטוריים בעלי ערכים תרבותיים. גם סטנדרטים של ארגונים אחרים הם רלוונטיים. אלה כוללים את אמנת המורשת הטבעית האוסטרלית וטיטוט ההנחיות להגנה, ניהול ושימוש באתרי מורשת תרבות אבורג'יניים ובאיי מיצרי טורז.

מדוע לשמר?

מקומות בעלי משמעות היסטורית מעשירים את חיי האנשים, ולעתים מספקים תחושה עמוקה ורבת השראה של קשר עם הקהילה והנוף, עם העבר ועם חוויות בהווה. זהו תיעוד היסטורי, החשוב לביטוי המוחשי של הזהות והחוויה האוסטרלית. מקומות בעלי משמעות תרבותית משקפים את המגוון בקהילות שלנו, ומספרים לנו מי אנו ועל העבר אשר גיבש אותנו ואת הנוף האוסטרלי. הם חסרי תחליף ויקרים מפז. יש לשמור על מקומות אלה בעלי המשמעות התרבותית, למען הדור בהווה ולמען הדורות בעתיד. אמנת בורה תומכת בגישה זהירה לשינוי: עשה כל מה שנחוץ על מנת לטפל במקום ולהפוך אותו לבר שימוש, אולם שנה אותו מעט ככל האפשר, על מנת לשמור על משמעותו התרבותית.

סעיף 1. הגדרות

למטרות אמנה זו:

- 1.1 מקום (*place*) משמעותו אתר, אזור, קרקע, נוף, מבנה או כל יצירה אחרת, קבוצת מבנים או יצירות אחרות, והוא עשוי לכלול מרכיבים, תכנים, חללים ומבטים לנוף.
- 1.2 משמעות תרבותית (*cultural significance*) משמעותה ערך אסתטי, היסטורי, מדעי, חברתי או רוחני של דורות העבר, לדור בהווה ולדורות בעתיד.
- משמעות תרבותית מגולמת במקום עצמו, במבנה שלו, בסביבה, בשימוש, בהקשרים, משמעויות, תיעוד, בהקשר למקומות וחפצים.
- ייתכן שלמקומות יהיה טווח של ערכים עבור פרטים או קבוצות שונות.
- 1.3 חומר (*fabric*) משמעותו כל החומר הפיסי שבמקום, כולל מרכיבים קבועים, תכולה וחפצים.
- 1.4 שימור (*conservation*) משמעותו כל התהליכים אשר עוסקים בטיפול במקום על מנת לשמור על המשמעות התרבותית שלו.
- 1.5 תחזוקה (*maintenance*) משמעותה טיפול הגנתי מתמיד בחומר ובסביבת המקום, והיא שונה מתיקון. התיקון כרוך בשחזור ושיקום.
- 1.6 שימור (*preservation*) משמעותו שמירת החומר של המקום במצבו הנוכחי ומניעת התדרדרות.
- 1.7 שיקום (*restoration*) משמעותו החזרת החומר הקיים של מקום למצב ידוע מהעבר, על ידי הסרת תוספות או ארגון מחדש של מרכיבים קיימים מבלי להוסיף חומר חדש.
- 1.8 שחזור (*reconstruction*) משמעותו החזרת מקום למצב ידוע מהעבר, והוא שונה משיקום בהכנסת חומר חדש למבנה.
- 1.9 התאמה (*adaptation*) משמעותה שינוי מקום על מנת שיתאים לשימוש הקיים או לשימוש המוצע.
- 1.10 שימוש (*use*) משמעותו הפונקציות של מקום, כמו גם הפעילויות והעשייה שיכולים לקרות במקום.
- 1.11 שימוש תואם (*compatible*) משמעותו שימוש אשר מכבד את המשמעות התרבותית של מקום. שימוש כזה אינו משפיע כלל על המשמעות התרבותית, או שהשפעתו מינימאלית.
- 1.12 סביבה (*setting*) משמעותה האזור מסביב למקום, והיא יכולה לכלול את המופע היוזואלי בסביבה.
- 1.13 מקום קשור (*related place*) משמעו מקום אשר תורם למשמעות התרבותית של מקום אחר.
- 1.14 חפץ קשור (*related object*) משמעו חפץ אשר תורם למשמעות התרבותית של מקום אולם אינו מצוי במקום.
- 1.15 הקשרים (*association*) משמעו החיבורים המיוחדים שקיימים בין אנשים ומקום.
- 1.16 משמעות (*Meaning*) מורה מה המקום מצוין, מסמל, מעורר, או מבטא.
- 1.17 פרשנות (*interpretation*) משמעותה כל הדרכים להצגת המשמעות התרבותית של מקום.

עקרונות שימור

סעיף 2. שימור וניהול

- 2.1 יש לשמור על מקומות בעלי משמעות תרבותית.
- 2.2 מטרת השמור היא לשמור על המשמעות התרבותית של מקום.
- 2.3 שימור הוא חלק בלתי נפרד מניהול טוב של מקומות בעלי משמעות תרבותית.
- 2.4 יש להגן על מקומות בעלי משמעות תרבותית ואסור לסכנם או להשאירם במצב פגיע.

סעיף 3. גישה זהירה

3.1 שמור מבוסס על כבוד לחומר, לשימוש, להקשרים ולמשמעויות הקיימים. הוא דורש גישה זהירה לשינוי בהתאם לצורך אולם מעט ככל האפשר.

3.2 אסור לשינוי בחומר לעוות עדויות פיסית או אחרת שהוא מספק, ואסור לו להתבסס על השערות.

סעיף 4. ידע, מיומנויות ושיטות

4.1 על שימור להשתמש בכל הידע, המיומנויות והדיסציפלינות אשר יוכלו לתרום למחקר ולטיפול במקום.

4.2 שיטות וחומרים מסורתיים עדיפים בשימור חומר משמעותי. בנסיבות מסוימות שיטות וחומרים מודרניים אשר מציעים חלופות יעילות, יוכלו להתאים.

סעיף 5. ערכים (values)

5.1 על שימור של מקום לזהות ולקחת בחשבון את כל היבטי המשמעות התרבותית והטבעית, ללא דגש בלתי מוצדק של ערך אחד על חשבון אחרים.

5.2 רמות יחסיות של משמעות תרבותית עשויות להוביל לפעולות שמור שונות במקום.

סעיף 6. תהליך אמנת בורה

6.1 הדרך הטובה ביותר להבין משמעות תרבותית של מקום ונושאים אחרים אשר משפיעים על עתידו היא באמצעות רצף של איסוף וניתוח מידע לפני קבלת החלטות; ראשית, הבנת המשמעות התרבותית, אחריה פיתוח מדיניות, ולבסוף ניהול המקום בהתאם למדיניות.

6.2 על מדיניות הניהול של המקום להתבסס על הבנת המשמעות התרבותית שלו.

6.3 פיתוח מדיניות צריך לכלול גם התחשבות בשיקולים אחרים, המשפיעים על עתיד המקום, כגון צרכי הבעלים, משאבים, מגבלות חיצוניות ומצבו הפיסי.

סעיף 7. שימוש (use)

7.1 כאשר השימוש במקום הוא בעל משמעות תרבותית, יש להמשיך בו.

7.2 מקום חייב שיהיה לו שימוש מתאים.

סעיף 8. סביבה (setting)

שימור דורש שמירה על הסביבה החזותית המתאימה, ויחסים אחרים שתורמים למשמעות התרבותית של המקום.

בניה חדשה, הריסה, הפרעה או שינויים אחרים שעלולים להשפיע לרעה על הסביבה או היחסים אינם מקובלים.

סעיף 9. מיקום (location)

9.1 המיקום הפיסי של מקום הוא חלק מהמשמעות התרבותית שלו. מבנה, יצירה או מרכיב אחר של המקום חייבים להישאר במקום ההיסטורי שלהם. העתקה ככלל אינה מקובלת, אלא אם זהו האמצעי המעשי היחיד להבטחת הישרדותו.

9.2 יש בנינים, יצירות ומרכיבים אחרים ב מקום אשר תוכננו להיות ניידים או שכבר יש להם היסטוריה של העתקה. הזזת מבנים, יצירות ומרכיבים אלה מותרת בתנאי שאין להם קשרים משמעותיים עם המיקום הנוכחי שלהם.

9.3 אם מזיזים מבנה, יצירה או כל מרכיב אחר, יש להעתיקו לאתר המתאים, ולספק שימוש נאות. אסור שפעולה מעין זו תזיק למקום בעל משמעות תרבותית.

סעיף 10. תכנים (contents)

תכנים, מתקנים (fixtures) או חפצים אשר תורמים למשמעות התרבותית של מקום, יש לשמור במקומם. הזזתם אינה מקובלת אלא אם היא האמצעי היחיד לאבטחתם ושימורם; אם היא מבוצעת בצורה זמנית לצורך טיפול או תצוגה; מסיבות תרבותיות; בריאות ובטיחות; או על מנת להגן על המקום. יש להחזיר תכנים, מתקנים (fixtures) או חפצים כאשר הנסיבות מאפשרות זאת והדבר מתאים מבחינה תרבותית.

סעיף 11. מקומות וחפצים קשורים (related places / objects)

יש לשמור על תרומת מקומות וחפצים קשורים ל משמעות התרבותית של מקום.

סעיף 12. השתתפות (participation)

על שימור, פרשנות וניהול של מקום לאפשר השתתפותם של אנשים אשר עבורם יש למקום הקשרים ומשמעות מיוחדים, או כאלה הנושאים באחריות חברתית, רוחנית או תרבותית אחרת למקום.

סעיף 13. דו קיום של ערכים תרבותיים (co-existing culture values)

יש להכיר בדו - קיום של ערכים תרבותיים, לכבדו ולעודדו, בעיקר כאשר יש התנגשות.

תהליכי שימור

סעיף 14. תהליכי שימור (conservation processes)

שימור יכול לכלול בהתאם לנסיבות את התהליכים הבאים: המשכה או חידוש של שימוש; שמירה על הקשרים ומשמעויות; תחזוקה, שימור, שיקום, שחזור, התאמה ופרשנות; ובדרך כלל הוא כולל שילוב של אחד או יותר מהם.

סעיף 15. שינוי (change)

15.1 יתכן שיידרש שינוי על מנת לשמור על משמעות תרבותית, אולם הוא אינו רצוי כאשר הוא גורע מהמשמעות התרבותית. היקף השינוי במקום יקבע בהתאם למשמעות התרבותית של המקום והפרשנות המתאימה לו.

15.2 שינויים שעלולים לגרוע מהמשמעות התרבותית חייבים להיות הפיכים, ויבטלו כאשר הנסיבות יאפשרו זאת.

15.3 ככלל אסור להרוס חומר בעל משמעות למקום. אולם במקרים מסוימים יתכן שיידרש הרס מזערי כחלק מהשמור. יש להחזיר למקומו חומר משמעותי שהוסר כאשר הנסיבות מאפשרות זאת.

15.4 יש לכבד את תרומת כל היבטי המשמעות התרבותית של מקום. אם מקום כולל בתוכו חומר, שימושים, הקשרים או משמעויות מתקופות שונות, או היבטים שונים של משמעות תרבותית, ניתן להצדיק הדגשה או פרשנות של תקופה אחת או של היבט אחד על חשבון האחר, אך ורק כאשר כל מה שהושאר בצד, הוסר או צומצם הוא בעל משמעות תרבותית מועטה ביותר, והמודגש או המפורש הוא בעל משמעות תרבותית רבה יותר.

סעיף 16. תחזוקה (maintenance)

תחזוקה היא פעולה בסיסית בשימור, ויש לבצעה כאשר לחומר יש משמעות תרבותית, והתחזוקה שלו הכרחית על מנת לשמור על משמעות תרבותית זו.

סעיף 17. שימור (preservation)

"שימור" מתאים כאשר חומר קיים או מצבו הם עדות למשמעות תרבותית, או כאשר לא קיימת עדות מספקת אשר מאפשרת ביצוע תהליכי שימור אחרים.

סעיף שיקום ושחזור (restoration and reconstruction)

שיקום ושחזור צריכים לגלות היבטים משמעותיים מבחינה תרבותית של מקום.

סעיף 19 שיקום (restoration)

שקום אפשרי כאשר קיימת עדות מספקת למצבו הקודם של המרקם .

סעיף 20. שחזור (reconstruction)

20.1 שיחזור אפשרי רק כאשר מקום אינו שלם בשל נזקים או שינויים, ורק כאשר קיימת עדות מספקת להחזרת מצב קודם של המבנה. במקרים נדירים מותר לבצע שחזור כחלק משימוש או עשייה אשר שומרים על המשמעות התרבותית של המקום.

20.2 יש להבטיח יכולת זיהוי של שחזור בבדיקה מקרוב או באמצעות פרשנות נוספת.

סעיף 21. התאמה (adaptation)

21.1 התאמה מקובלת אך ורק כאשר יש לה השפעה מינימאלית על המשמעות התרבותית של המקום.

21.2 התאמה תכלול שינוי מינימאלי בחומר משמעותי, שיבוצע רק אחרי שקלול החלופות.

סעיף 22. עבודה חדשה (new work)

22.1 עבודה חדשה כגון תוספות ל מקום , מקובלת אך ורק כאשר אינה מעוותת או מטשטשת את המשמעות התרבותית של המקום, וכאשר אינה גורעת מהפרשנות וההערכה שלו.

22.2 יש לאפשר זיהוי קל של עבודה חדשה ככזאת .

סעיף 23. שימור שימוש (conserving use)

המשכיות השימוש, שינויו או חידושו עשויות להיות צורות נאותות ומועדפות של שימור.

סעיף 24. שמירת הקשרים ומהיות (relating association and meaning)

24.1 הקשרים משמעותיים בין אנשים ומקום יש לכבד ולשמר ולהימנע מלהסתירם. יש לחקור ולנצל הזדמנויות לפרשנות, הנצחה וחגיגת הקשרים אלה.

24.2 יש לכבד את המשמעות של מקום, כולל ערכים רוחניים. יש לחקור ולנצל הזדמנויות להמשכיות והחייאה של המשמעויות האלה.

סעיף 25. פרשנות (interpretation)

לא תמיד ניתן להבחין בקלות במשמעות התרבותית של מקום, ויש להסבירה באמצעות פרשנות. על הפרשנות להעצים את ההבנה וההנאה, והיא חייבת להתאים מבחינה תרבותית.

שיטות שימור

סעיף 26. יישום תהליך אמנת בורה

26.1 את ביצוע העבודה על מקום יקדימו מחקרים להבנת המקום. על מחקרים אלה לכלול ניתוח עדויות פיסייות, תיעודיות, מילוליות ואחרת, תוך הסתמכות על ידע מתאים, מיומנויות ודיסציפלינות מתאימות.

26.2 יש להכין בכתב הצהרות על המשמעות התרבותית והמדיניות לגבי המקום ולהצדיקן וללוותן בעדויות תומכות. יש לשלב את הצהרת המשמעות והמדיניות בתוכנית הממשק של המקום.

26.3 יש לספק לקבוצות ופרטים עם קשר למקום, כמו גם לאותם המעורבים בניהולו, הזדמנות לתרום ולהשתתף בהבנת המשמעות התרבותית של המקום. כשמתאים יש לאפשר להם הזדמנות להשתתף בשימור והניהול שלו.

סעיף 27. ניהול שינוי

27.1 יש לנתח את השפעות השינויים המוצעים על המשמעות התרבותית של המקום, תוך התייחסות להצגת המשמעות והמדיניות לניהול המקום. בעקבות ניתוח, יתכן שיידרש תיקון בשינויים המוצעים, על מנת לשמור טוב יותר על המשמעות התרבותית.

27.2 יש לתעד בצורה נאותה חומרים, שימוש, הקשרים ומשמעויות קיימים, לפני ביצוע כל שינוי שהוא במקום.

סעיף 28. הפרעה לחומר

28.1 יש להפחית למינימום הפרעה לחומר משמעותי לצורך מחקר, או על מנת לאסוף עדות. מחקר של מקום המחייב הפרעה לחומר, כולל חפירה ארכיאולוגית, יעשה אך ורק על מנת להשיג נתונים חיוניים לקבלת החלטות על שמור המקום, או על מנת להשיג עדות חשובה אשר עלולה ללכת לאיבוד או לאבד את נגישותה.

28.2 מחקר של מקום המחייב הפרעה לחומר, פרט לבדיקה הנחוצה על מנת לקבל החלטות, תורשה בתנאי שהיא עומדת במדיניות המקום. בדיקה כזו חייבת להתבסס על שאלות מחקר חשובות, אשר יש בהן פוטנציאל להוספה מהותית לידע, ואשר לא ניתן לענות עליהן בדרך אחרת, ושמפחיתה למינימום הפרעה לחומר משמעותי.

סעיף 29. אחריות להחלטות

הארגונים והפרטים האחראים להחלטות הניהול, ייצוינו בשמם וייקחו אחריות ספציפית לכל החלטה.

סעיף 30. הכוונה, פיקוח ויישום

יש להקפיד על הכוונה ופיקוח הולמים בכל השלבים. כל שינוי יבוצע על ידי אנשים בעלי הידע והמיומנויות המתאימים.

סעיף 31. תיעוד עדויות והחלטות

יש לשמור יומן עם עדויות חדשות והחלטות נוספות.

סעיף 32. תיעוד

32.1 המסמכים הקשורים בשמור מקום יופקדו בארכיון קבוע, ויועמדו לרשות הציבור, בכפוף לדרישות הבטיחות והפרטיות, וכשזה מתאים מבחינה תרבותית.

32.2 יש להגן על מסמכים הנוגעים להיסטוריה של מקום, ולהעמידם לרשות הציבור, בכפוף לדרישות הבטיחות והפרטיות, וכשזה מתאים מבחינה תרבותית.

סעיף 33. חומר שהוסר

חומר משמעותי שהוצא ממקום, כולל תכנים, מתקנים וחפצים, יקוטלג ויקבל הגנה בהתאם למשמעותו התרבותית. כאשר הדבר אפשרי ונאות מבחינה תרבותית, יש להגן על חומר משמעותי שהוסר, כולל תכנים, מתקנים וחפצים במקום עצמו.

סעיף 34. משאבים

יש לספק משאבים מספיקים לשמור.

*תורגם ע"י הועד הישראלי לאונסק"ו עם עדכון של יעל אלף